

Ірина ЗУБАВІНА
член-кореспондент НАМ України,
доктор мистецтвознавства, професор

ОБШИРИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ Студійний рух у кіно

Студійний рух у вітчизняному культурному процесі, і в кінопроцесі зокрема, є одним з важливих чинників, що впливає на активізацію творчого потенціалу як професіоналів, так і аматорів. Відтак, він прямим і опосередкованим чином позначається на розвитку професійної освіти — на підготовці фахівців екранних мистецтв у спеціалізованих вищих навчальних закладах. Наразі студії можна вважати основними осередками неформальної освіти у сфері кіно і телебачення.

Загалом таке явище, як «студійний рух» виникає ще наприкінці XIX сторіччя в образотворчому мистецтві, у 1920-ті — у театрі, коли утворюються студії та творчі майстерні з наступною перспективою певної неформальної альтернативи академічному мистецтву. У кіно рух активізується у 1960–1970-ті. Вже у 1960-ті набуває популярності такий вид художньої самодіяльності, як творчість кінолюбителів — практично в усіх містах СРСР виникають аматорські кіностудії, серед завдань яких — розвинення творчого потенціалу, закладеного в кожній людині. Зокрема, йдеться про аматорські студії — анімаційні, фото-, кіно-, а згодом й відеостудії при центрах дитячої творчості, при обласних та районних ТРК, тощо. Робота таких студій організовувалась практично на громадських засадах, адже зарплата керівника студії аматорської творчості була мінімальною, суто умовною. На заняттях студійці знайомились з основами історії кіно, залучалися до кінематографічної практики на кінематографічних майданчиках, у кіно-, фотолабораторіях.

Наприкінці 1980-х, у розрідженому кінокультурному середовищі активізувалась поява студій, які росли, наче гриби — кіно-, фотостудії, студії анімації тощо. У 1990-ті дитячі телестудії з'являються майже при всіх обласних телерадіокомпаніях. З огляду на те, що кожна студія дитячої та юнацької творчості є культурним і навчальним центром, вона в принципі повинна існувати як певна рухома форма екранної освіти, мати здатність швидко відштовхуватися від кінематографічних концепцій, що видаються їй із певних причин застарілими, і нарощувати якусь нову якість знання/уміння.

У ширшому розумінні студійний рух — це ніби відкриття виміру «паралельного» кіно: до того кінематограф існував практично безальтернативно. Студії ж передбачали створення специфічної атмосфери, що характеризується тяжінням до експериментаторства, майже необмеженої свободи самовияву, а також схильністю до оприлюднення маніфестів, епатажних декларацій тощо. Достатньо пригадати маргінальні студії Олександра Дирдовського, одіозного Олександра Шاپіро або Вадима Йовича (завідувача відділення однієї з дніпропетровських психіатричних клінік, який знімає кіно за гроші, здобуті основною професією). Цікавий матеріал для дослідження дають такі учасники студійного руху, як представники андеграунду та естетичного «узбіччя». Ці виміри ще очікують свого дослідника.

До сфери ж наших зацікавлень насамперед потрапляють дитячі аматорські студії, сам факт існування яких набуває особливого значення у новому історичному контексті. Назвати такі студії «незалежними» було б несправедливо з огляду на наявність певного державного фінансування. Щорічно на утримання та технічне оснащення любительських студій традиційно виділяли певну суму (з тих самих витратних статей бюджету, що й на гуртки танців, крою і шиття тощо). Щоправда, наразі фінансову підтримку держави мінімалізовано. Нині студії доволі часто існують коштом ентузіастів-керівників, майстрів-подвижників та волонтерів, які надають різнопланову допомогу — не тільки матеріальну, а й технічну, методичну та методологічну.

Діяльними учасниками студійного руху нерідко стають досвідчені кінематографісти, що дістали освіту в провідних кіношколах, а те-

пер очолюють роботу майстерень і студій, де передають свої знання та досвід студійцям.

Серед таких — аніматор Олена Касавіна, яка очолює навчальну студію при Першій школі телебачення. Випускники КНУ театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого, вихованці майстерні Євгена Сивоконя: Сергій Мельніченко — керівник київської студії анімації «Червоний пес»; Тетяна Полянська — керівник київської дитячої студії анімації «Сто фантазій»; Родіон Шуб, який очолює студію при галереї «Дім Миколи», розташованої у Київському палаці дітей та юнацтва; Олег Педан працює на різних студіях за принципом майстер-класів; Дар'я Осипова — керує майстернею на Дніпропетровській студії дитячої творчості «Веснянка» та багато інших.

Згадавши легендарну «Веснянку», яка традиційно є постачальником абітурієнтів та студентів курсу режисерів анімаційного фільму у КНУТКіТ, просто неможливо не назвати імен фотографа і художника, ініціатора та натхненника плідної ідеї започаткування Дніпропетровського обласного дитячо-юнацького кіноцентру «Веснянка» Марлена Матуса та його колеги по Центру — художника-аніматора Кіри Емеретлі. Саме завдяки організаційній активності Марлена Матуса на початку 1970-х було створено фотоклуб «Дніпро». Поступово у роботах студійців з'явилися прикметні риси нової стилістики. Відпрацювався стиль, визначений як стиль «Дніпропетровської школи фотографії». З часом на базі фотостудії утворилась студія дитячої творчості «Веснянка», вихованці якої зняли понад 500 фільмів, з яких 400 — мультиплікаційних. Маленьких режисерів і сценаристів з дніпропетровського кіноцентру, без перебільшення, знає весь світ. Вони завоювали понад 100 всеукраїнських і міжнародних призів, 15 гран-прі міжнародних фестивалів, 6 золотих медалей. Але все це тьмяніє перед тим, скільки дітей стали на шлях творчості, відкривши для себе чарівний світ кіноанімації, світ мистецтва екрана.

Хотілося б поіменно назвати якнайбільше «ветеранів» аматорського кіностудійного руху. Серед таких: Наталія Святцева — керівник студії дитячого телебачення «Разом» при Полтавській ОДТРК «Лтава» (Полтава), Юлія Слєпкан — режисер і керівник студії «Перший крок»

(Євпаторія), Віра Шашук, керівник студії «Слово і час», директор ТРК «Полісся» (Сарни Рівненської обл.) та багато інших.

Результатом діяльності дитячих фото-, кіно-, відео-, телестудій стають роботи молодих кінорежисерів, фотографів, телевізійних та радіожурналістів, юних аніматорів з усіх областей нашої держави.

Де ж можна побачити неформатне кіно, зроблене студійцями-аматорами? Зазвичай — на кінофестивалях, основною метою яких є підтримка творчої молоді та фахівців з дитячого і юнацького видів мовлення, популяризація найкращих традицій українського кіно, телебачення та радіомовлення.

Це такі фестивалі, як міжнародний дитячий, молодіжний фестиваль аудіовізуальних мистецтв (кіно, телебачення, радіомовлення, фото) «Кришталеві джерела» (започаткований 1991 року), Всеукраїнський фестиваль фільмів і телепрограм для дітей та юнацтва «Золоте курча» (існує з 1996 року, з 2014 року фестиваль здобув статус міжнародного) та ін. Неодноразовими переможцями фестивалів дитячої творчості ставали:

- Кіностудія «Мальви» (с. Легедзине Черкаської обл.);
- Дитяча кіностудія «Фокус» (м. Тульчин Вінницької обл.);
- Інформаційно-телевізійне агентство «Віта» (м. Вінниця);
- Молодіжна студія «Відлік» (при Сумській ОДТРК);
- Чернівецька ОДТРК (м. Чернівці);
- Дитяча мультстудія «Крок» (м. Київ);
- Волинська обласна дитяча студія «Боривітер» (м. Луцьк);
- Студія «Хвилька» при радіокомпанії «Житомирська хвиля» (м. Житомир);
- Кіностудія «Тисмениця» (ТРО «Сузір'я», м. Тисмениця Івано-Франківської обл.);
- Дитячо-юнацька студія «Жайвір-фільм» ім. Л. Бикова (м. Кіровоград);
- Дитяча студія «Ку-раж» Кіровоградської ОДТРК (м. Кіровоград);
- Тернопільська ОДТРК (м. Тернопіль);
- «Дитяче телевізійне агентство» (м. Хмельницький) та чимало інших.

Саме на таких студіях знімали свої перші екранні та фотороботи багато тих, хто згодом прийшов у фахові навчальні заклади системної професійної освіти. Загалом, після підготовки в студіях переважна більшість абітурієнтів успішно витримували випробування у фахові ВІШІ. Чимало з них приходять на творчий конкурс саме зі своїми студійними роботами.

Фестивалі для студійців — справжні свята, адже це не тільки можливість обмінятися досвідом з однодумцями. У рамках фестивалів зазвичай відбуваються семінари, «літні школи», воркшопи не тільки для юних студійців, а й для керівників любительських кіностудій, які нині як ніколи потребують підтримки. Координацією організаційно неоформленого руху дитячих студій аудіовізуальних мистецтв займається Асоціація діячів кіноосвіти та медіапедагогіки України, здійснюючи методологічну, інформаційну та комунікативну підтримку. За сприяння Асоціації студійці можуть розвивати свої професійні компетенції завдяки майстер-класам від успішних практиків. Саме така форма безпосередньої передачі фахових знань і практичного досвіду запобігає герметичності процесу навчання, сприяючи підготовці обізнаних студійців, частина з яких невдовзі стануть абітурієнтами, конкурентоспроможними при вступі до закладів академічної освіти.

Отже, дитячі та юнацькі студії з одного боку — це місця професійної реалізації, можливого працевлаштування випускників кіношкіл, а з іншого — ефективні осередки профорієнтації — реальної, на рівні діяльності, а не абстрактних розмов про професію. Тобто студії у певному розумінні є практико-орієнтованим кроком до академічної освіти — від студійців до студентів.

Відтак, важко перебільшити значущість студійного руху з огляду на його виховний, просвітницький, культуротворчий і професійно адаптивний потенціал: дитячі та юнацькі студії переконливо довели, що є вагомими культурними і освітніми центрами.